

Історія

Адвокат з душею письменника

Андрій Чайковський народився у Самборі на Львівщині 15 травня 1857 р. в родині дрібного урядовця. Рано залишився сиротою. Читати й писати його навчила бабуся, а далі освіту здобував у самбірській гімназії (1869–1877 рр.). Учні зазнавали утисків від директора, тож створили таємний культурно-освітній гурток «Громада», до якого Андрій спочатку долучився, а 1877 р. очолив його.

У гімназії почав писати оповідання і драми, однак захоплення тривало недовго. Вступив на філософський факультет Львівського університету, однак бракувало коштів на оплату навчання, тому пішов до війська. За рік повернувся до університету, але вже на юридичний факультет. В університеті спершу очолював молодіжну організацію «Дружній лихвар», а невдовзі став одним із засновників «Кружка правників». Він 1880 р. почав працювати в культурно-освітній громадській організації «Просвіта».

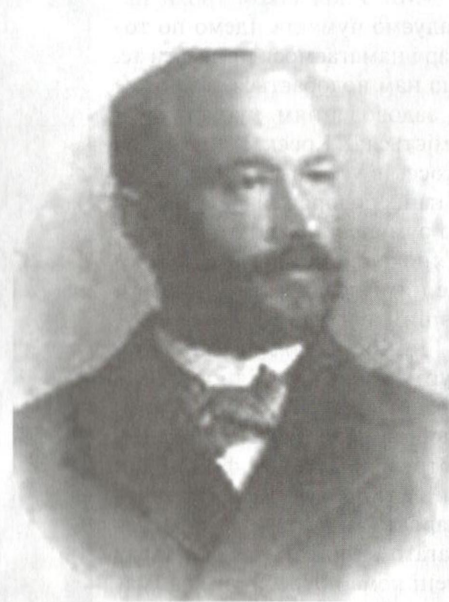
А. Чайковський 1884 р. склав суддівський іспит і в 1884–1886 рр. практикував у Самборі. Далі переїхав у Бережани Тернопільської області, де 1890 р. відкрив власну адвокатську канцелярію. За адвокатську діяльність Чайковського любили селяни: він захищав у суді їхні інтереси, давав безкоштовні консультації.

Активно працюючи на юридичній ниві, не полишає і письменництва. Починаючи з 1895 р., один за одним виходять друком нариси, оповідання, гуморески і повісті А. Чайковського — «Вуйко», «Образ гонору», «Олюнька» (1895), «Бразилійський гаразд», «В чужім гнізді», «Серенада в навічере св. Войцеха», «Моя перша любов» (1896),

«Курателя», «Рекрут» (1897). Писав про те, чим жив: «Сюжетів я в головних нарисах не видумую, лише беру їх з життя, так, як они сталися». Художню прозу А. Чайковського високо оцінили Іван Франко, Михайло Коцюбинський, Осип Маковей. Його твори видавали у Львові, Коломиї, Чернівцях, Станіславі, Тернополі, Києві, Харкові, Катеринославі, Відні, Празі, Кракові, у США та Канаді.

А. Чайковський був членом антиалкогольного товариства «Відродження» й активно пропагував тверезий спосіб життя. Ще 1906 р. запропонував «Просвіті» рукопис своєї збірки «Алкокольні образки», однак вона відмовилася видати цю книжку, ймовірно, з огляду на її викривальне спрямування: автор не щадив поміщиків, урядовців, службовців. Збірка вийшла 1910 р. в Чернівцях разом з оповіданням Антона Чехова «Засіб від запою» (у перекладі Андрія Чайковського) з такою приміткою: «Цілий дохід призначений для протиалкогольного товариства „Відродження“ у Львові».

Як громадський активіст А. Чайковський на Бережанщині очолював місцеву філію «Просвіти», організовував осередки «Січей», був повітовим коштовим. Заснував та очолив перше в Галичині

▲ Андрій Чайковський.

Фото з Вікіпедії

«Товариство українських журналістів і письменників», співпрацював із «Руським педагогічним товариством», аматорами «Руської бесіди».

Він 1914 р. переніс свою адвокатську канцелярію до Самбора. На початку I Світової війни організував набір до

Легіону українських січових стрільців у Самбірському повіті. Після вступу до Галичини російських військ за доносом був ув'язнений у львівських «Бригідках». Його протримали понад два тижні і, не знайшовши компромату, випустили під протекцію доктора Володимира Дудикевича.

Після встановлення української влади в Галичині у 1918–1919 рр. працював повітовим комісаром Самбірського повіту Західноукраїнської Республіки (ЗУНР). Присвячена подіям того часу книжка Чайковського «Чорні рядки» вийшла 1930 р.

Андрій Чайковський відійшов у вічність після тяжкої недуги 2 червня 1935 р. Похований у Коломиї. Від 1939 до 1958 р. ім'я письменника було під забороною. Аж 1958 р. у львівському видавництві «Каменярь» вийшла збірка «За сестрою», а 1966 р. вперше перевидали «Олюньку». Ці, здавалося б, нейтральні твори отримали резонанс, тому творчість письменника знову заборонено. Уперше після довгої мовчанки його пам'ять ушанували 13 липня 1988 р. в Коломиї. Там організована місцевим історико-культурним товариством «Поступ» громада поклала вінки до могили Андрія Чайковського. ■

Історичний календар травень

2 травня 1848 р. у Львові засновано Головну Руську Раду, першу легальну українську політичну організацію Галичини, для захисту прав українського населення Австрійської імперії. У її маніфесті від 10 травня проголошувалася єдність 15-мільйонного українського народу, підтримка демократичних реформ і національних прав усіх поневолених народів імперії. Головна Руська Рада вимагала поділу Галичини за етнічним принципом на східну (українську) і західну (польську), об'єднання Галичини, Буковини і Закарпаття в одну провінцію, викладання в школах українською мовою, відкриття кафедр української мови і літератури у Львівському університеті. Рада організувала культурно-освітнє товариство «Галицько-Руська матиця» (1850), ініціювала заснування Народного дому у Львові, започаткувала першу українськомовну газету «Зоря Галицька». За її прикладом у містах і селах регіону виникло близько 50 місцевих рад. Головна Руська Рада була розпущена у червні 1851 р. через посилення абсолютизму в Австрійській імперії.

10 травня 1940 р. у Києві за вироком Військового трибуналу Київського особливого військового округу розстріляли Якова Водяного (1886–1940), полковника Вільного козацтва, одного

з холодноруських отаманів. Я. Водяний 1905 р. вступив у партію соціалістів-революціонерів. Готував повстання на Чигиринщині, входив до есерівської організації «Українська народна оборона», очолював її бойову дружину в Києві. За революційну діяльність у Російській імперії тричі його заарештовували. Він 1911 р. емігрував до Японії, мешкав пізніше в Австралії, прийняв її громадянство і працював у меблевій фабриці, організував власну торговельну фірму. В Україну повернувся 1917 р. Був одним з організаторів Вільного козацтва, черкаським полковим отаманом. Воював з більшовиками, виступав проти радянської окупації України. Його 1919 р. заочно засуджено до розстрілу.

Він був одним із повстанських отаманів Холодного Яру в період національно-визвольної боротьби 1917–1921 рр. Продовжував боротьбу до 1922 р., коли нелегально емігрував до Польщі. Налагодив відносини з українською еміграцією, деякий час перебував у відділі розвідки Армії УНР (1927–1930), — формував підпільну мережу в Радянській Україні, поширював заборонену літературу. Заарештований НКВД 27 вересня 1939 р. після окупації Західної України Радянським Союзом. Посмертно нагороджений Хрестом Симона Петлюри (1948).

23 травня 1938 р. від руки співробітника радянських спецслужб у Роттердамі (Нідерланди) загинув Євген Коновалець (1891–1938), полковник Армії УНР, голова Організації українських націоналістів. Його слова стали пророчими: «Волю українського народу до самостійного життя не знищать ні

ворожі тюрми, ні заслання, бо Україна є нездобутим бастионом героїв і борців». Активний учасник національно-визвольних змагань 1917–1921 рр., а з 1922 р. перебував на еміграції.

Спроби ліквідувати Є. Коновальця робилися ще у 1920-ті роки. Але саме 1933 р. розпочалася реалізація ретельно спланованої операції задля знищення провідника, коли в ОУН проникнув агент ОГПУ Василь Хом'як. За його поручительством до організації 1935 р. прийняли «розчарованого в більшовизмі комсомольця Павла Гришенка» (Павла Судоплатова). Останній зарекомендував себе в розбудові підпільної мережі в радянській Україні, зустрічався з Є. Коновальцем. Повернувся 1936 р. до СРСР, але час від часу виїздив за кордон нібито як радист торгового корабля «Шипка». Під час таких візитів тричі бачився з полковником.

Востаннє вони зустрілися 23 травня 1938 р. в ресторані «Атланта» у Роттердамі. Їхня розмова тривала 8 хвилин. Судоплатов поклав на стіл коробку шоколадних цукерок (вибуховий механізм уже був активований і мав спрацювати за півгодини), послався на неприємності на судні, мав поспішати, тож домовилися побачитись о 17:00 наступного дня. А через три хвилини після закінчення зустрічі, о 12:16, коли Є. Коновалець вийшов на вулицю і пішов до готелю, прозвучав вибух. Поховали Євгена Коновальця в Роттердамі на цвинтарі Кросвейк на кошти Литовського консульства у Нідерландах.

26 травня 1648 р. 15-тисячне військо Богдана Хмельницького з кримськими татарами спільно розгромили під

Корсунем польську армію коронного гетьмана Миколая Потоцького. Корсунська битва стала другою великою перемогою козацького війська в ході національно-визвольної війни під проводом Б. Хмельницького. Після поразки під Жовтими Водами (29 квітня — 16 травня) польське військо відступило до Корсуня, де до них приєдналися основні сили Миколая Потоцького та Марціна Калиновського. Армія Хмельницького і татарські загони 25 травня переправилися через р. Рось (козаки за один день насипали греблю, загативши річку, чим значно спростили переправу) та увійшли до Корсуня. Польське військо не вступило у відкритий бій, натомість почало відступати. Хмельницький довідався про плани противника відступити до м. Богуслава і відрізав дорогу до міста. Польське військо 26 травня потрапило в підготовлену пастку і за 4 години було повністю розгромлене. З 20-тисячної армії урятувалося лише 1,5 тис. чоловік. Заманив поляків у болото розвідник Богдана Хмельницького Тимофій Зарудний, який видав себе за провідника.

Перемога під Корсунем дала змогу широко розгорнути національно-визвольну боротьбу. Сучасники оцінювали становище Речі Посполитої як катастрофічне: «Оскільки жодна сила вже не стояла на перешкоді, татари і козаки вдерлись аж під Білу Церкву... Могли загрожувати навіть Кракову і Варшаві, не зустрічаючи опору. Бо такий страх запанував, що всі думали більше про втечу, ніж про оборону». ■

Сторінку підготувала
Олена ГУМЕНЮК